

ВАРФОЛОМІЙ СТЕПАНОВИЧ САВЧУК (до 70-річчя від дня народження)

Вересневий час – це пора, щедра на лагідні та м'які сонячні промені, які зігрівають усе довкола своїм осіннім теплом. Саме в такий день – 17 вересня народився **Варфоломій Степанович Савчук** – дослідник, вчений, вчитель, педагог, доктор історичних наук, професор, професор кафедри теоретичної фізики Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, заслужений працівник освіти України, відмінник освіти України, академік Академії наук вищої освіти України, лауреат Нагороди Ярослава Мудрого за вагомі наукові досягнення.

Варфоломій Степанович народився та виріс у сім'ї, яка виховала й підтримала в ньому жагу до знань та мрію займатися наукою. Батько – Степан Васильович Савчук, якого по праву можна вважати засновником наукової династії Савчуків, викладав у Дніпропетровському гірничому інституті та мав визначальний вплив на формування характеру, світогляду, життєвих принципів та установок шановного ювіляра. Від мами, Лідії Варфоломівни, Варфоломій Степанович успадкував відому всім його учням, аспірантам та колегам чуйність, інтелігентність та порядність.

Дитинство вчений провів у Дніпропетровську, тут закінчив школу в 1963 р., у 1969 р. – фізичний факультет Дніпропетровського державного університету із спеціалізацією в галузі біоніки та біофізики. Юнацьке захоплення новим науковим напрямом згодом вилилось у серйозне рішення – вступ до аспірантури (1970) Інституту фізіології АН УРСР ім. О. О. Богомольця за спеціальністю «Біологічна фізика». Вже у 1974 р. він успішно захистив кандидатську дисертацію «Дослідження тонічної активності інтактних нервів за допомогою методу збігання потенціалів дії, що відводяться» під керівництвом академіка АН УРСР В. І. Скока.

У 1975 р. починається і динамічно триває дніпропетровський період наукового, освітнього та громадського життя Варфоломія Степановича, яке він пов'язав із Дніпропетровським державним університетом. Саме тут вчений пройшов усі сходинки своєї наукової кар'єри – від асистента кафедри фізики до професора кафедри теоретичної фізики факультету фізики, електроніки та комп'ютерних систем. До 1985 р. наукові інтереси Варфоломія Степановича знаходились у площині біофізики, біогеотехнології, металофізики. У 1972 р. він, вперше в СРСР, разом із В. І. Скоком та І. М. Ремізовим розробив метод збігання потенціалів дії, що відводяться, та створив установку для його реалізації; у 1990 р. разом із Г. І. Тиригіною відкрив ефект впливу магнітних полів певного діапазону на процес бактеріально-го вилугування марганцю із руд.

Сьогодні ім'я професора Савчука відоме в Україні та за її межами завдяки його справжній науковій пристрасі – історії науки і техніки, яка захопила дослідника наприкінці 1980-х рр. і стала стратегічним науковим пріоритетом. У 1996 р., чи не першим у незалежній Україні, Варфоломій Степанович захистив докторську дисертацію з історії науки і техніки на тему «Історико-науковий аналіз діяльно-

сті природничо-наукових товариств Півдня України, Криму та Бессарабії: друга половина XIX – початок XX ст.». Захист відбувся у спеціалізованій вченій раді Дніпропетровського державного університету відразу за двома спеціальностями «Історія науки і техніки» та «Історія України» і мав статус унікального разового захисту в умовах відсутності на той час у країні спеціалізованих вчених рад у вказаній науковій галузі.

Відтоді вчений опублікував більше 350 наукових праць, серед яких близько 20 монографій, навчальні та довідкові видання, наукові статті, авторські винаходи. Вони стосуються як загальних, так і спеціальних питань фізики та біофізики; історії науки і техніки, зокрема історії фізико-математичних та фізико-технічних наук, історії наукових об'єднань та історії вищої (університетської) освіти, педагогіки, природознавства, біографістики тощо. Він неодноразово брав участь у різноманітних міжнародних наукових проектах.

Ювіляр невтомно працює і як талановитий педагог і науковий наставник. З ініціативи В. С. Савчука у 2002 р. у ДНУ було відкрито очну аспірантуру за спеціальністю «Історія науки і техніки» і почала здійснюватися підготовка кадрів вищої кваліфікації. Підготовку здобувачів було розпочато з 1997 р. і з того часу під його керівництвом захищено 7 кандидатських дисертацій, нині завершується підготовка його учнями кількох кандидатських і докторських дисертацій, формується справжня наукова школа.

Окремої уваги заслуговує діяльність Варфоломія Степановича в напрямку популяризації науки в Дніпропетровському регіоні. Під його керівництвом успішно функціонують Дніпропетровський міський міжвузівський семінар з історії науки і техніки, та Дніпропетровське відділення Товариства істориків науки України. Учений стояв біля джерел Дніпропетровської філії Наукового товариства імені Шевченка. Професор Савчук є відповідальним редактором фахового наукового журналу «Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія і філософія науки і техніки», членом редакційних колегій спеціалізованих видань «Наука і наукознавство» (Київ), «Дослідження з історії техніки» (Київ), «Історія української науки на межі тисячоліть» (Київ), «Zoszyty Historyczne» (Польща), «Наддніпряньська Україна: історичні процеси, події, постаті» (Дніпропетровськ), «Історія і культура Придніпров'я: невідомі та маловідомі сторінки» (Дніпропетровськ) та ін. В. С. Савчук – член двох спеціалізованих вчених рад із захисту докторських дисертацій у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара та Центрі досліджень потенціалу та історії науки НАН України, член Президії Академії наук вищої освіти України.

Варфоломій Степанович є взірцем професіоналізму, відданості улюбленій справі, вимогливості до себе, цілеспрямованості, наполегливості, відповідальності та безмежної людяності. Він – творча особистість, в якій постійно вирує «вулкан» ідей, проєктів; невтомний організатор їх реалізації. Ювіляр ні на мить не зупиняється у власному розвитку та прагненні вдосконалюватись і прищеплює ці риси своїм вихованцям, які із вдячністю та глибокою повагою переймають досвід та мудрість професора Савчука.

Варфоломію Степановичу! Нехай Вам завжди щастить, здоров'я Вам, сил та процвітання!

Герман Ю. О., доцент кафедри політології
ДНУ ім. Олеся Гончара, кандидат історичних наук